

**ДЕПОРТАЦІЙНІ АКЦІЇ 1951 р. В ЗАХІДНИХ ЗЕМЛЯХ УКРАЇНИ
(на прикладі с.Рівне Нижньо-Устріцького району Дрогобицької обл.)**

Друга світова війна була трагічною сторінкою в історії Європи. Під час воєнних дій в концтаборах, екзекуціях, виселеннях загинуло близько 55 млн. чол. Кордони країн набули нового вигляду. Війна 1941-1945 рр. спричинила чимало кривавих та жорстоких смертей, залишила великий відбиток в серцях людей, масу конфліктів різного характеру, частина з яких - міжнаціональні. Не обминули вони два сусідні народи - польський та український. Одним з наслідків війни стало врегулювання кордонів, яке відбувалося без урахування людських долі.

Метою роботи є простежити один з етапів врегулювання кордонів між Польщею та Україною, а саме проаналізувати його наслідки для мирного населення на прикладі села Рівне Нижньо-Устріцького району Дрогобицької обл. Для досягнення поставленої мети необхідно з'ясувати нормативно-правову базу врегулювання кордонів та вирішення питання україно-польських кордонів; дослідити способи примусового переселення; охарактеризувати становище населення на новій території, а саме м.Первомайськ Миколаївської обл.

Джерелами слугують свідчення очевидців та документальні матеріали, а саме: *«Приложение к статье 1 Договора между Союзом Советских Социалистических Республик и Польской Республикой от 15 февраля 1951 г.»* [1], *«Приложение к статье 2 Договора между Союзом Советских Социалистических Республик и Польской Республикой от 15 февраля 1951 г.»* [2], *«Протокол Договора между СССР и Польской Республикой от 15 февраля 1951 г. об обмене участками государственных территорий»* [3], *«Промова віце-голови ради Міністрів Польщі А. Завадського з питання ратифікації польсько-радянського договору від 15 лютого 1951 р. Про обмін ділянками державних територій 25 травня 1951 р.»* [4], *«Доповідна записка сектору пропаганди та агітації ЦК КП(б)У секретарю ЦК КП(б)У про політичну роботу у зв'язку зі зміною кордону між СРСР і Польщею не раніше 25 травня 1951 р.»* [5].

Аналізуючи документи 1951 р., наприклад, із *«Доповідної записки сектору пропаганди та агітації ЦК КП(б)У про політичну роботу у зв'язку зі зміною кордону між СРСР і*

Польщею» секретарю ЦК КП(Б)У товаришу Сердюку З.Т., можна стверджувати, що наступним етапом врегулювання кордонів після операції «Вісла» стала акція 1951 р.

Групою працівників ЦК КП(б)України серед населення Нижньо-Устріцького, Хіровського, Стилківського районів Дрогобицької області була проведена масова політична робота у зв'язку з обміном ділянками державної території між СРСР і Польською Республікою.

Згідно з договором між Радянським Союзом та Польщею, який передбачав обмін територіями, 480 кв.км української землі було передано сусідній державі в обмін на таку ж площу. Офіційною причиною обміну територіями вважалася передача українських земель, на яких розміщувалися діючі нафтодовибувні свердловини з метою енергетичної допомоги братній Польщі. Про долю населення, яке підлягало переселенню в договорі не згадувалося.

Очевидці пояснювали депортації, які відбулися згодом, тим, що *«...ніхто нічого не знав, тоді була советська власть і казали, що границями треба помінятися, вирівняти границі...»* [6]. Про необхідність виселення людей повідомляли майже в останній момент, даючи на збори мінімум часу та й взяти можна було не багато, адже перевозилося все це товарними потягами: *«Не дуже багато часу давали, люди ся збирали, тлумачи ладили, били різні пачки, всьо то лаша пхали, ... приїхав за нами там той з відти, та й каже «я вас в таке добре місце везу не переживайте, таке саме як ту, нам там теж було не далеко до города, близько...привезли нас тут, домиска були поставлені, бо ся ладили, ... було нам тяжко, плакали, та й таке во»* [7].

Людям було дуже важко покидати свої домівки та рідну землю. Всі плакали, не хогіли, але представники владних органів, застосовуючи примусовий тиск, вивозили. Люди розміщувалися разом з худобою та речами в товарні вагони і відправлялися на нові землі.

Вихідці із села Рівне (станція відправлення - «Устрікі Дольні») Нижньо-Устріцького району Дрогобицької обл. були направлені на поселення в колгосп ім. Леніна Первомайського району Одеської обл. (до складу Миколаївської обл. Первомайськ увійшов в 1954 р.):

Ешелон №4 - відправлений 10 червня 1951 р., кількість людей - 96.

Ешелон №9 - відправлений 20 червня 1951 р., кількість людей - 81.

Ешелон №25 - відправлений 7 липня 1951 р. кількість людей - 130, сімей - 38.

Ешелон №54 - відправлений 9 серпня 1951 р. кількість людей - 90; кількість сімей - 19.

Ешелон №61 - відправлений 21 серпня 1951 р. кількість людей - 216, кількість сімей - 50.

Ешелон №67 - відправлений 6 вересня 1951 р. кількість людей - 84.

Ешелон №83 - відправлений 26 вересня 1951 р. кількість людей - 209.

Ешелон №54 - відправлений 9 жовтня 1951 р. кількість людей - 242 [12].

Варто відмітити, що, за свідченнями переселених, один з вихідців із села, партробітник, доклав зусиль, щоб його односельчан переселили у місто, а не в село: *«А ми ше в добре місце попали. В райкомі робив з нашого села, і ми мали бути в Березові, в Березовському районі, село Мариново. Так він потом розказав, і казав, шо я так зроблю, шо моє село в місто піде»* [9].

Переселенці з с.Рівне на новому місці проживання, у м.Первомайськ, утворили мікрорайон «Скала» на південній околиці, при в'їзді на Грушівку.

Переселенці потрапили в оточення людей, які негативно ставилися до них: *«а як батько з вітчим приїхав і сильно замерз і ми замерзли напалили в хаті соломомою, батько сидів, і я сиділа і сестри три, а він прийшов грітися, а чемодани в нас ніхто не крав, і навіть не думав шо можна так вкрати, лишив собі ці ящики, бо шо ми могли взяти і погрівся, погрівся і каже йду подивлюся шо там робиться. І все повитягували, ті гроші підійомні хтось вкрав, ці платки шерстяні, і в нас мода була, оці шерстяні, це тепер мода була, ...всьо повикрадали, і він плакав йо-йой. Руки кусав собі. Боже шо ж я тепер. Чим я прокормлю»* [10].

Люди не тільки вимушено покидали свою батьківщину, але й були змушені пристосуватися до нових умов: незвичного клімату та нових методів господарювання: *«...Природа дуже відлічалася, бо там були ліса, воздух такий добрий був, і дуже-дуже відлічався як тут, ходили по ягоди в ліс, збирали ягоди... тут не було ні дорог, нічого не було, наче пустиня отут..., дуже нас обіжжали, месне населення погано ставилось, обзивалися «бендери» і більше ні як, а ми мовчали, боялися, мовчали і всьо, не можна було і слова сказати»* [11].

Більшості родин довелося поневірятися *«по квартирах»*, або задовольнятися мешканням у коморах, стайнях, а то й у землянках [12].

На вирішення житлового питання йшли роки, хоч компенсацію за втрачене майно переселенцям справді виплатили, хоча і

неадекватну. Так, якщо компенсація за стару хату складала 2,5-3 тис. карбованців, то за кожну хату на місці нового проживання треба було сплатити 8-12 тис. карбованців.

Депортації населення з Західної України тривали упродовж шести років - від початку операції «Вісла» до 1951 р. Прямим наслідком останньої депортації була зміна етнографічних кордонів українського етносу.

Байдужість до трагедії переселенців 1951 р. і прагнення не нагадувати про неї - це парадокс сучасної історії та її істориків. Представників титульного етносу досі не визнано депортованими, й українські можновладці ігнорують численність звернень Об'єднання депортованих українців. Настав час для об'єктивних оцінок подіям того часу.

---

1. Приложение к статье 1 Договора между Союзом Советских Социалистических Республик и Польской Республикой от 15 февраля 1951 г. - Особистий архів Ткач Софії Петрівни.

2. Приложение к статье 2 Договора между Союзом Советских Социалистических Республик и Польской Республикой от 15 февраля 1951 г. - Особистий архів Ткач Софії Петрівни.

3. Протокол Договора между СССР и Польской Республикой от 15 февраля 1951 г. Об обмене участками государственных территорий. - Особистий архів Ткач Софії Петрівни.

4. Промова віце-голови ради Міністрів Польщі А.Завадського з питання ратифікації польсько-радянського договору від 15 лютого 1951 р. Про обмін ділянками державних територій 25 травня 1951 р. - Особистий архів Ткач Софії Петрівни.

5. Доповідна записка сектору пропаганди та агітації ЦК КП(б)У секретарю ЦК КП(б)У про політичну роботу у зв'язку зі зміною кордону між СРСР і Польщею не раніше 25 травня 1951 р. - Особистий архів Ткач Софії Петрівни.

6. Записано від: Ткач Софії Петрівни, 1938 р.н. у вересні 2010 р.

7. Записано від: Яжло Пелагея, 1924 р.н. у вересні 2010 р.

8. Записано від: Куцарева Світлана Петрівна, 1943 р.н. у вересні 2010 р.

9. Записано від: Ридош Марія Йосипівна, 1948 р.н. у вересні 2010 р.

10. Записано від: Ткач Софії Петрівни, 1938 р.н. у вересні 2010 р.

11. Записано від: Куцарева Світлана Петрівна, 1943 р.н. у вересні 2010 р.

12. Імідж Первомайщини: інформаційно-рекламний журнал. - 2008. - №1. - Серпень.